Piotrkowskie Zeszyty Historyczne, t. 27 (2026), z. 1, s. 123-130
www.pzh.edu.pl

DOI: 10.60774/pa3s-t941

Magdalena Moorthy Kloss, *Unfree Lives. Slaves at the Najahid and Rasulid Courts of Yemen*, Series: Studies in Global Slavery, Volume: 16, Brill, Leiden-Boston 2024, ss. 232

Prezentowana publikacja to opracowanie historii niewolnictwa w Jemenie w XI-XV w. Na podstawie źródeł narracyjnych oraz administracyjnych Autorka stara się rekonstruować życiorysy osób, które trafiły na jemeński rynek niewolniczy, wskazując na różne losy tych ludzi, którzy niekiedy zajmowali bardzo istotne stanowiska w aparacie władzy dworów jemeńskich władców – tak kobiet, które uzyskiwały pozycję ulubionych konkubin czy też mężczyzn, zyskujących znaczne stanowiska w armii bądź tworzących własne dynastie – jak Nadżahidzi[1]. Z zainteresowaniem należy przyjąć próbę omówienia problemu funkcjonowania grup społecznie peryferyjnych w społeczeństwach islamskich. Jak podkreśla Autorka, za pewny problem należy uznać dotychczasowe skanalizowanie badań nad niewolnictwem do konkretnych przypadków znanych ze współczesności i uwolnienie się z ram, które zostały narzucone tym konkretnym badaniom: *given the pre-eminence of the transatlantic slave trade and American plantation slavery in the field of slavery research, students of other forms of slavery had to first emancipate themselves from the theoretical frameworks developed for this particular setting*. Stąd bardzo istotna kwestia odróżnienia statusu niewolnika od jego kondycji – często mogły okazać się nietożsame w szczególnych okolicznościach potrzeb dworu lub armii. Jak podkreśla Autorka, system niewolnictwa w Jemenie okazał się na tyle silny, że nieoficjalne więzi pomiędzy rodzinami niewolniczymi a ich dawnymi właścicielami funkcjonują po dziś dzień[2]. Nie wspominając o nieustannie odżywającym w pewnych okresach procederze handlu ludźmi pochodzącymi z Rogu Afryki, czyli z tych samych terenów, skąd niewolników pozyskiwali władcy średniowiecznych muzułmańskich państwa jemeńskich. Monografia będąca przedmiotem niniejszego omówienia składa się z wstępu, pięciu rozdziałów problemowych, podsumowania, bibliografii, indeksów oraz materiału kartograficznego (raczej poglądowego).

[1] Podstawowe współczesne opracowanie por.: S. Bouderbala, *Les Najāḥides. Une dynastie éthiopienne dans la Tihāma médiévale (début Ve/XIe-milieu VIe/XIIe siècle)*, „Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée" 2023, t. 153, s. 135-152.

[2] Por. analizę przygotowaną dla Center Strategic Studies Sana'a: A. Al-Warraq, *The Historic and Systematic Marginalization of Yemen's Muhamasheen Community*, https://sanaacenter.org/publications/analysis/7490 [dostęp: 31.10.2025 r.].

Magdalena Moorthy-Kloss w latach 2001-2009 ukończyła studia z kulturoznawstwa oraz antropologii w Uniwersytecie Wiedeńskim oraz London School Economic and Political Science, uzupełniając je w latach 2014-2016 studiami języka arabskiego w Wydziale Studiów Bliskowschodnich Uniwersytetu Wiedeńskiego. W latach 2009-2010 pracowała Biurze Regionalnym dla Regionu Arabskiego Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju w Kairze, od 2010 do 2013 jako doradca programu spotkań żydowsko-muzułmańskich pod nazwą Muslim Jewish Conference (MJC) w Wiedniu. W latach 2013-2019 realizowała studia doktoranckie w Uniwersytecie Wiedeńskim, kończąc je obroną pracy doktorskie promowanej przez Andre Gingrich'a oraz Christinę Luter pt. *Slaves at the Najahid and Rasulid courts of Yemen (412-553 AH / 1021-1158 CE and 626-858 AH / 1229-1454 CE)*. Od 2019 do 2021 była zaangażowana w projekt *Tribalism, religious radicalization, fossil energy and the state: deciphering local power politics in Yemen's frontier provinces Ṣaʿdah and al-Jawf* pod kierownictwem Marieke Brandt. Od 2019 do 2023 pracowała też w Instytucie Antropologii Społecznej w Austriackiej Akademii Nauk w Wiedniu, gdzie zajmowała się badaniami nad społecznymi hierarchiami we współczesnym Jemenie. Od 2024 r. związana jest z Leibniz-Zentrum Moderner Orient w Berlinie. Jest członkiem m.in. Middle East Studies Association oraz German Middle East Studies Association for Contemporary Research and Documentation (DAVO). Dotychczasowa aktywność publikacyjna Autorki dotyczy stricte problemów przedstawionych w recenzowanej monografii[3].

Rozdział pierwszy (s. 11-31) to omówienie dostępnej bazy źródłowej. Autorka skupiła się po pierwsze na kronice zawierającej więcej informacji na temat panowania niewolniczej „dynastii" pochodzących z Etiopii Nadżahidów w XI-XII w., *Al-Mufid fi akhbār Zabīd*, napisanej przez Umara ibn Alego al-Hakamiego. Wśród źródeł epoki Rasulidów, rządzących w XIII-XV w., Autorka przeanalizowała przede wszystkim kronikę *Al-ʿUqūd al-luʾluʾiyya fi taʾrīkh al-dawla al-Rasūliyya* oraz słownik biograficzny *Al-ʿIqd al-fākhir al-ḥasan fi ṭabaqāt akābir ahl al-Yama* – obydwa autorstwa Alego ibn Hasana al-Chazradża, zbiór dokumentów administracyjnych *Nūr al-maʿārif* oraz dzieło prawnicze Jahji ibn Szarafa al-Nawawi pt. *Minhāj al-ṭālibīn wa ʿumdat al-muftīn*.

W rozdziale drugim (s. 32-69) Autorka rozważa zagadnienia stricte techniczne dotyczące pozyskiwania, selekcji, procesu nabywania niewolników przez muzułmańskie elity w Jemenie, przede wszystkim w okresie panowania Rasulidów, ze względu na fakt, że dostępnych jest wiele informacji źródłowych na ten temat. Autorka podważa m.in. rozpowszechnione do tej pory przekonanie o nieco innym charakterze statusu

[3] Por. *Race and the legacy of slavery in Yemen*, „History and Anthropology" 2024, t. 35, s. 931-952; *Slavery in Medieval Arabia*, [w:] *The Palgrave Handbook of Global Slavery throughout History*, eds D.A. Pargas, J. Schiel, Cham 2023, s. 139-158; *Eunuchs at the Service of Yemen's Rasūlid Dynasty (626-858/1229-1454)*, „Der Islam" 2021, t. 98, s. 6-26; *Sklaven, Soldaten und Souveräne - die Naǧāḥiden des mittelalterlichen Jemen*, „Jemen Report" 2017, https://epub.oeaw.ac.at/0xc1aa5576%200x0038be1a.pdf [dostęp: 31.10.2025 r.].

niewolników w krajach muzułmańskich niż tych, żyjących w niewoli w koloniach państw europejskich czy Stanach Zjednoczonych w XVIII-XIX w. Austriacka badaczka wskazuje na fakt, że jedną z fundamentalnych zasad prawa islamskiego było założenie, że każdy, kogo status niewolniczy nie został potwierdzony, jest wolny – mamy zatem binarny podział tegoż statusu, nie był on więc charakterystyczny wyłącznie dla państw zachodnich. Zgodnie z prawem islamskich jedynie dzieci urodzone w niewoli oraz jeńcy wojenni mogli zostać legalnie i oficjalnie niewolnikami. Badaczka wskazuje m.in., że praktycznie całkowicie brakuje informacji źródłowych na temat małżeństw pomiędzy niewolnikami czy potomstwa pochodzącego z takich związków. Z kolei interpretatorzy prawa islamskiego zachęcali do wyzwalania dzieci pochodzących ze związków z konkubinami-niewolnicami. Co prawda ani Nadżahidzi ani Rasulidowie nie prowadzili regularnych wojen z niewiernymi, niemniej jednak rozwijający się rynek niewolników pochodzących z Etiopii czy Indii opierał się na zasadach przedstawionych powyżej – formalnie osoby, które trafiały na jemeńskie targi niewolników uznawane były za jeńców wojennych kampanii prowadzonych na terenach niewiernych, chrześcijan czy pogan – często corocznie.

Nie bez znaczenia są tutaj także rozważania na temat pochodzenia etnicznego niewolników, którzy przybywali do Jemenu przede wszystkim z krajów położonych w Rogu Afryki[4]. Wskazuje się na znaczenie portu Zeila w Somalii[5], omówione zostały kwestie ceny za niewolników różnych klas, zagadnienia podróży do Adenu i sposób dalszego ich odsprzedawania i przesyłania do konkretnych miejsc w Jemenie[6].

---

[4] Zwiększenie roli Morza Czerwonego jako jednego z centrów morskiego handlu międzynarodowego w kontekście wzrostu znaczenia dynastii Fatymidów omówił np.: T. Power, *The Red Sea under the Caliphal Dynasties, c. 639-1171*, „History Compass" 2018, t. 16, z. 10, s. 1-12. Ogólnie podsumowanie znaczenia czerwonomorskiego szlaku handlu niewolnikami na przestrzeni wieków zob.: J. Miran, *Red Sea Slave Trade*, [w:] *Oxford Research Encyclopedias, African History*, Oxford 2022, https://www.academia.edu/77209288/_Red_Sea_Slave_Trade_ 2022_ [dostęp: 31.12.2025 r.].

[5] W tym kontekście należy wspomnieć, że port Zeila był przedmiotem infiltracji władców państw jemeńskich, którzy niekiedy przejmowali nad nim kontrolę polityczną i administracyjną. Oprócz wpływu na handel, miało to też znaczenie w kontekście rozprzestrzeniania się wpływów islamu na terenach krajów Rogu Afryki, ale także pochodzenia abisyńskiego części uczonych islamskich działających w Jemenie. Warto tutaj przytoczyć przede wszystkim opracowanie autorstwa Zacharie Mochtari de Pierrepont pt. *The Abyssinian connection? Abyssinian-related scholars in the Yemeni and Medieval Red Sea environment (6th-9th/12th-15th centuries)*, „Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée" 2023, t. 153, s 152-178. O rozpowszechnianiu się islamu w Rogu Afryki w interesującym nas tutaj okresie por. A. Chekroun, B. Hirsch, *The Sultanates of Medieval Ethiopia*, [w:] *A Companion to Medieval Ethiopia and Eritrea,* ed. S. Kelly, Brill, Leiden-Boston 2020, s. 86-112, https://shs.hal.science/halshs-02505420v1/document [dostęp: 31.10.2025 r.].

[6] O znaczeniu Adenu w systemie handlu pomiędzy Afryką a Indiami zob.: R.E. Margariti,

Po przedstawieniu szczegółowych zagadnień Autorka wnioskuje, że w Jemenie doby Rasulidów istniał rozwinięty i ugruntowany system handlu ludźmi[7]. Za warte przytoczenia należy uznać uwagi dotyczące konkretnego miejsca pochodzenia niewolników przybywających do Jemenu – ze względu na brak źródeł lub niedokładne informacje przekazane w tekstach arabskich nie jesteśmy w stanie tego faktycznie ustalić. Możemy jedynie uznać, że niewolników pozyskiwano podczas systematycznych najazdów na różne społeczności żyjące na terenie Etiopii i innych krain Rogu Afryki[8], natomiast nie jesteśmy w stanie ustalić informacji dotyczących języków, jakimi się posługiwali czy wiary, jaką wyznawali przed przybyciem do portu w Adenie.

Rozdział trzeci (s. 70-138) dotyczy funkcjonowania eunuchów na dworze dynastii Rasulidów. Autorka omówiła zagadnienie kosztów, wyboru i adaptacji tego rodzaju niewolników. Następnie przeszła do analizy wybranych przypadków, wskazując na możliwości kariery administracyjnej, wojskowej czy dworskiej, jakie stały przed eunuchami. Wśród wniosków wynikających z tego omówienia wspomnieć należy, że chociaż Nadżahidowie powierzali dosyć często wpływowe stanowiska eunuchom, to przede wszystkim dotyczyły one zadań w zakresie zarządzania dworem kobiet i dzieci, ogólnie kwestii społecznych i rodzinnych. Z na dworze Rasulidów byli oni wykorzystywani do realizacji przedsięwzięć o charakterze politycznym i militarnym, na równi *z mężczyznami pochodzącymi z uznanych rodów jemeńskich czy niewolnikami-mamelukami*.

Autorka starała się odtworzyć system zarządzania eunuchami w czasach Rasulidów – od kastracji w specjalnych ośrodkach znajdujących się w Afryce, sprzedaż w Jemenie, do selekcji przez urzędników dworskich, gdzie część z nich natychmiast przekazywana była uznanym eunuchom na dworze, dla ich edukacji. Niektórzy spośród

---

Aden and the Indian Ocean trade: 150 years in the life of a medieval Arabian port, The University of North Caroline Press 2007, s. 109-205.

[7] Warto wspomnieć o opublikowanym w tym samym roku co omawiana monografia opracowaniu Mahnoora Zamana, w którym omówił on miejsce dynastii Rasulidów w sieci handlu pomiędzy Egiptem, Etiopią i Indiami. Autor wspomina również, że mimo zakorzenionych w islamie praktyk dotyczących wyzwalania niewolników i traktowaniu ich w odpowiedni sposób, pewne ramy moralne islamu – te dotyczące konkubinatu czy eunuchów, były dostosowywane do tradycyjnych norm rozpowszechnionych w społeczeństwach jemeńskich. Prawo islamu służyło często nie tyle jako narzędzie faktycznie obowiązujące, co raczej sposób legitymizacji dla praktyk de facto z nim niezgodnych, a służących do realizacji ambicji handlowych dynastii, por. *Tracing The Maritime Slave Trade in The Red Sea and Gulf of Aden: The Intersection of Islamic Principles and The Socioeconomic and Political Practices in Yemen's Rasulid Dynasty (1229-1454 C.E.)*, „Indian Ocean World Centre Working Paper Series" 2024, t. 19, McGill University, https://iowcwp.mcgill.ca/issue/view/28 [dostęp: 31.10.2025 r.].

[8] Por. G. Bonacci, A. Meckelburg, *Revisiting Slavery and the Slave Trade in Ethiopia*, „Northeast African Studies" 2017, t. 17, nr 2, s. 5-30.

tak wychowanych młodzieńców obejmowali później istotne i przynoszące znaczne dochody stanowiska w wojsku i administracji, obejmując funkcje namiestników władców w poszczególnych prowincjach i przekazując znaczne środki z własnej kiesy na różnego rodzaju darowizny religijne, co było jedynym sposobem na utrwalenie swojego imienia dla ludzi pozbawionych możliwości posiadania potomstwa. Autorka podważa również twierdzenia, że eunuchowie oddani na służbę kobiet z dynastii Rasulidów byli zaangażowani w system kontroli poczynań małżonek i konkubin – często stawali się stronnikami, prowadząc w ich imieniu skomplikowane gry polityczne. Istotną rolą eunuchów na dworach Rasulidów było też uczestniczenie w edukacji następców, co pozwalało zdobywać znaczne wpływy na kolejnych władców. Była to cena, którą płacili sułtani za odseparowanie elit lokalnych czy przedstawicieli innych linii dynastii od wpływu na bieżącą politykę. R*óżnego rodzaju niewolnicy wykorzystywani do sprawowania władzy administracyjnej czy wojskowej byli po prostu opcją generującą mimo wszystko mniej problemów i możliwości do buntu niż wspomniani wyżej. Powierzenie niewolnikom newralgicznych z punktu widzenia funkcjonowania systemu stanowisk pozwalało na odizolowanie zarówno kłopotliwych krewnych, jak i przedstawiciel elit plemiennych od ośrodków władzy politycznej.*

W rozdziale czwartym (s. 139-184) podjęto próbę omówienia problemu funkcjonowania niewolnic-konkubin na dworach Nadżahidów oraz Rasulidów. Autorka zwróciła uwagę na zagadnienie uznawania dzieci pochodzących ze związków z niewolnicami-konkubinami, które były wolne i zyskiwały status prawowitych potomków właściciela kobiety. Badaczka wskazuje, że mimo formalnego uznania, w źródłach można odnaleźć fragmenty sugerujące, że w czasach Rasulidów dzieci pochodzenia niewolniczego, przede wszystkim afrykańskiego, były niekiedy narażone na szykany. Magdalena Moorthy Kloss udowadnia również, że obydwie dynastie będące przedmiotem jej badań prowadziły de facto odmienną politykę matrymonialną względem konkubin. O ile przedstawiciele dynastii Nadżahidów, sami pochodzenia niewolniczego i w związku z tym odrzucani przez część lokalnych elit, często brali sobie za żony niewolnice-konkubiny, o tyle Rasulidowie żenili się przede wszystkim z przedstawicielkami lokalnych rodów rządzących. Konkubiny Nadżahidów mogły więc liczyć na wolność, nawet na wyniesienie do statusu pozwalającego uznawać się za część rządz*ącej elity,* zaś te będące elementem dworu Rasulidów nie miały szans na zmianę swojego statusu.

W przypadku Nadżahidów najlepszym tego przykładem jest los kobiety o imieniu ʿAlam, która będąc początkowo niewolnicą-śpiewaczką, osiągnęła de facto rangę królowej, uzyskując pozycję w lokalnej polityce pozwalającą jej na odgrywanie pewnej istotnej roli nawet po śmierci właściciela, następnie męża i syna pochodzącego z tego związku, ponieważ udało jej się zbudować silną partię własnych stronników, pochodzących również z kręgów niewolniczych.

Ostatni, piąty rozdział (s. 185-191) to z kolei próba omówienia statusu niewolników niskiego szczebla. Autorka starała się w tej części stworzyć możliwie kompletną listę prac, jakie wykonywali tego rodzaju niewolnicy. Badaczka podkreśla, że źródła nastawione na omawianie ambicji elit ówczesnych społeczeństw nie pozwalają na dokładne przeanalizowanie kwestii niższych warstw niewolniczych, niemniej jednak można znaleźć pojedyncze wzmianki imienne dotyczące niewolników pracujących w kuchniach, czy magazynach dworów Rasulidów. Dokumenty administracyjne zawierają zaś wskazówki dotyczące zróżnicowania wynagrodzenia czy wyspecjalizowania poszczególnych przedstawicieli niższych warstw niewolniczych. W podsumowaniu Autorka podnosi, że co prawda obecne w literaturze rozróżnienie na status i kondycję danej osoby niewolnej jest pomocne w formułowaniu wniosków, to jednak, mimo tegoż rozróżnienia, podstawową kategorią opisującą cały stan niewolniczy była zależność od właściciela – dotycząca tak osób wykonujących najprostsze prace, jak i tych, którzy osiągali wysokie stanowiska w armii czy na dworze.

Prezentowana monografia wydaje się pewnego rodzaju podsumowaniem dotychczasowej wiedzy na temat stanu niewolniczego w społeczeństwach muzułmańskich, dokonanego na przykładzie Jemenu. Ze względu na brak szeroko rozpowszechnionej literatury na ten temat warto zapoznać się z zaprezentowanymi w niej tezami, szczególnie tymi dotyczącymi rozwiniętego systemu handlu ludźmi w basenie Morza Czerwonego. Warto w tym miejscu przypomnieć również o podobnym, istniejącym na terenach Sudanu czy o tzw. szlaku transsaharyjskim[9].

Bibliografia

Alexander J., *Islam, Archaeology and Slavery in Africa*, „World Archaeology" 2001, t. 33, nr 1.

Al-Warraq A., *The Historic and Systematic Marginalization of Yemen's Muhamasheen Community*, https://sanaacenter.org/publications/analysis/7490 [dostęp: 31.10.2025 r.].

[9] Por. np. D. Gakunzi, *The Arab-Muslim Slave Trade: Lifting the Taboo*, „Jewish Policital Studies Review" 2018, t. 29, nr 3-4, s. 40-42; A. Haour, *The Early Medieval Slave Trade of the Central Sahel: Archaeological and Historical Considerations*, [w:] *Slavery in Africa: Archaeology and Memory*, eds P. Lane, K.C. MacDonald, New York 2011, s. 61-78; B.C. Hacker, *Firearms, horses, and slave soldiers. The military history of African slavery*, „Icon" 2008, t. 14, s. 62-83; J. Wright, *The Trans-Saharan Slave Trade*, London-New York 2007, s. 18-40; J. Alexander, *Islam, Archaeology and Slavery in Africa*, „World Archaeology" 2001, t. 33, nr 1, s. 44-60; H.J. Fisher, *Slavery in the History of Muslim Black Africa*, New York 2001; R. Segal, *Islam's Black Slaves: The Other Black Diaspora*, New York 2001; E. Savage, *Berbers and Blacks. Ibadi Slave Traffic in Eighth-Century North Africa*, „The Journal of African History" 1992, t. 33, nr 3, s. 351-368; Y.F. Hasan *Some Aspects of the Arab Slave Trade from the Sudan 7th – 19th Century*, „Sudan Notes and Records" 1977, t. 58, s. 85-106.

Bonacci G., Meckelburg A., *Revisiting Slavery and the Slave Trade in Ethiopia*, „Northeast African Studies" 2017, t. 17, nr 2.

Bouderbala S., *Les Najāḥides. Une dynastie éthiopienne dans la Tihāma médiévale (début Ve/XIe-milieu VIe/XIIe siècle)*, „Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée" 2023, t. 153.

Chekroun A., Hirsch B., *The Sultanates of Medieval Ethiopia*, [w:] *A Companion to Medieval Ethiopia and Eritrea,* ed. S. Kelly, Brill, Leiden-Boston 2020, https://shs.hal.science/halshs-02505420v1/document [dostęp: 31.10.2025 r.].

Fisher H.J., *Slavery in the History of Muslim Black Africa*, New York 2001.

Gakunzi D., *The Arab-Muslim Slave Trade: Lifting the Taboo*, „Jewish Policital Studies Review" 2018, t. 29, nr 3-4.

Hacker B.C., *Firearms, horses, and slave soldiers. The military history of African slavery*, „Icon" 2008, t. 14.

Haour A., *The Early Medieval Slave Trade of the Central Sahel: Archaeological and Historical Considerations*, [w:] *Slavery in Africa: Archaeology and Memory*, eds P. Lane, K.C. MacDonald, New York 2011.

Hasan Y.F., *Some Aspects of the Arab Slave Trade from the Sudan 7th – 19th Century*, „Sudan Notes and Records" 1977, t. 58.

Margariti R.E., *Aden and the Indian Ocean trade: 150 years in the life of a medieval Arabian port*, The University of North Caroline Press 2007.

Miran J., *Red Sea Slave Trade*, [w:] *Oxford Research Encyclopedias, African History*, Oxford 2022, https://www.academia.edu/77209288/_Red_Sea_Slave_Trade_ 2022_ [dostęp: 31.12.2025 r.].

Mochtari de Pierrepont Z., *The Abyssinian connection? Abyssinian-related scholars in the Yemeni and Medieval Red Sea environment (6th-9th/12th-15th centuries)*, „Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée" 2023, t. 153.

Moorthy Kloss M., *Eunuchs at the Service of Yemen's Rasūlid Dynasty (626-858/1229-1454)*, „Der Islam" 2021, t. 98.

Moorthy Kloss M., *Race and the legacy of slavery in Yemen*, „History and Anthropology" 2024, t. 35.

Moorthy Kloss M., *Sklaven, Soldaten und Souveräne - die Nağāḥiden des mittelalterlichen Jemen*, „Jemen Report" 2017, https://epub.oeaw.ac.at/0xc1aa5576%200x0038be1a.pdf [dostęp: 31.10.2025 r.].

Moorthy Kloss M., *Slavery in Medieval Arabia*, [w:] *The Palgrave Handbook of Global Slavery throughout History*, eds D.A. Pargas, J. Schiel, Cham 2023.

Power T., *The Red Sea under the Caliphal Dynasties, c. 639-1171*, „History Compass" 2018, t. 16, z. 10.

Savage E., *Berbers and Blacks. Ibadi Slave Traffic in Eighth-Century North Africa*, „The Journal of African History" 1992, t. 33, nr 3.

Segal R., *Islam's Black Slaves: The Other Black Diaspora*, New York 2001.

Wright J., *The Trans-Saharan Slave Trade*, London-New York 2007.

Zaman M., *Tracing The Maritime Slave Trade in The Red Sea and Gulf of Aden: The Intersection of Islamic Principles and The Socioeconomic and Political Practices in Yemen's Rasulid Dynasty (1229-1454 C.E.)*, „Indian Ocean World Centre Working Paper Series" 2024, t. 19, McGill University, https://iowcwp.mcgill.ca/issue/view/28 [dostęp: 31.10.2025 r.]

Błażej Cecota
ORCID 0000-0002-4746-0325
Akademia Piotrkowska
e-mail: blazej.cecota@apt.edu.pl